

Şerif Baştav professzor is nagyon jól beszél magyarul.

Professzor úr, Ön hol tanulta meg nyelvünket?

Az egyetemen kezdtem el a nyelvtanulást, az Ankarai Egyetemen ugyanis volt magyar tanszék. De korán eljutottam nyelvet tanulni Magyarországra. A debreceni nyári egyetemen kétszer is voltam: 1938-ban és 1939-ben. A törökök a magyar nyelvet könnyebben tanulják, mint mások, tudniillik hasonló a magánhangzó illeszkedés és a ragozás, de sok közös szavunk is van. És úgy gondolom, nekem érzékem is volt hozzá. Más nyelveket is tanultam, az angolt például már nyugdíjas-ként sajátítottam el. Több évig éltem Németországban, így németül is beszélek, francia nyelvből is államvizsgáztam. De visszatérve a magyar tanulásra, nagyon nagy segítségemre volt az, hogy nekünk közös problémáink vannak: a balkáni hódítás, a magyarországi török hódoltság és a bizánci történelem. Amikor ott voltam, nekem rendkívül nagy segítséget és lehetőséget adtak a magyarországi könyvtárak.

Milyen szakot végzett az egyetemen?

Amikor 1942-ben török ösztöndíjasként Magyarországra jöttem, történelmet, hungarológiát és latint tanultam. Volt ugyan magyar ösztöndíjam is, de azt nem vettem igénybe. Fő szakmám mellett tanultam a Pázmány Péter Tudományegyetemen nyelvészetet, ókori, középkori és újkori görög nyelvet, turkológiát és oszmán-török történelmet. Az oszmán-török történelem legjobb szakértőitől tanultam, akik között az egyik legjobb tanárom Fekete Lajos volt; vele a 15. századi török okmányokat olvastuk, tanulmányoztuk. Foglalkoztam bizantinológiával és bizánci görögből doktoráltam Magyarországon Moravcsik Gyula, Ligeti Lajos és Németh Gyula professzoroknál, 1947-ben. Jól emlékszem rá, július 7-én avattak.

Azután hazakerültem és tanítottam az egyetemen, több évig a Magyar Tanszék vezetője voltam. A Magyar Tanszék jelenlegi irányítója egykori tanítványom, Hicran Yusufoglu. Ha lehetőségem van, mindig szívesen megyek Magyarországra; legutóbb 1991-ben jártam ott. Ekkor felkerestem régi jóbarátaimat, a többi között Kosáry Domokost, aki akkor az Akadémia elnöke volt és Niederhauser Emilt. Kosáry Domokos segítségével maradhattam négy hónapig Budapesten. Amint már említettem, a magyarországi könyvtárakban, különösen az Akadémiai Könyvtárban nagyon jó szakmai lehetőségem volt. Azután Amerikában, Washingtonban voltam egy évig. Ott bizantinológiával foglalkoztam. A középkori és az újkori görög nyelv a fő szakterületem, magyar ismeretem, a magyar és a török balkáni ismereteim sokat segítenek szakmám művelésében. Nagyon sok 16. századi görög szöveget fordítottam. Amint említettem, Budapesten doktoráltam és a budapesti egyetemet tekintem alma máteremnek is.

A budapesti egyetemet említette alma máterének és szóba hozta a régi nagy professzorokat is. Hogyan látja a százhuszonnyolc éves budapesti török tanszék jelenét?

Azt hiszem, a turkológia Magyarországon ezután is erős lesz, tudniillik nagyon jó hagyománya van és jó szakembereket képeztek. Emlékszem, Gombocz Zoltán, Németh Gyula, Rásonyi László, mind jó szakember volt. A korábbi generációk hatnak a ma élőkre, akik között szintén jó szakemberek vannak, például Vásáry István, Kakuk Zsuzsa és a fiatalok is tehetségesek. Magyarországon a turkológia tovább fog élni, azt hiszem soha nem fog kihalni, mert a hagyomány nagyon sokat jelent. Egy nagyon módszeres és elkötelezett, jó generáció él jelenleg is a fiatalok között. A turkológiát sok helyen a magyar turkológia honosította meg. Így Németországban, Amerikában és még másutt is magyarok hozták létre, alapították meg művelését, és továbbvitték a magyar turkológia hagyományait. Nálunk Törökországban is, Rásonyi László turkológus és hungarológus, nagyon jó szakkönyvtárt alakított ki a bölcsészkaron, amely a legjobb könyvtárak egyike, szakfolyóiratok is voltak. A második világháború után húsz évvel már majdnem kihalt a hungarológia, 1944–1964 között ugyanis semmilyen tudományos kapcsolat nem volt Törökország és Magyarország között. Az akkori ideológia undorító volt, a szakmai folyóiratok tele voltak marxizmussal. Az elmúlt tíz évben azonban úgy látom, a magyar történettudomány magához tért és már újra a legjobb történészek, kitűnő szakemberek művelik azt, a volt Eötvös-kollégisták, akik nekem jó ismerőseim.

Kosáry Domokos kitűnő történész, de a fiatalok között is vannak nagyon tehetségesek. A turkológusok között is nagyon jó szakemberek vannak, Vásáry Istvánt, Kakuk Zsuzsát már említettem, említhetem még Káldy-Nagy Gyulát, Hegyi Klárát és Dávid Gézárt is, akik kiváló szak tudásúak. A fiatal szakembereknek jövőjük van, tehát a turkológia nem fog kihalni. Nem is szeretném, mert továbbra is azt akarjuk látni, hogy Magyarország fellegvára maradjon a turkológiának, hiszen először ők vették kezükbe a turkológia zászlaját. De visszatérve a két világháború közötti generációra, ezek kitűnő emberek voltak, pl. Alföldi András régész, Dési József, vagy Thury József nyelvész-turkológus tudós, aki nagyon jól tudott törökül. Ők mind hozzájárultak a turkológia alapjainak megteremtéséhez. Remélem ez sokáig tovább fog élni.

Nem említette Karácson Imrét.

Nagyon sokat dolgozott Törökországban, ő okmányokkal, levéltári kutatásokkal foglalkozott. Itt Törökországban végezte be az életét, valamilyen mérgezését kapott a levéltárban és ebbe halt bele. Neki is komoly érdemei vannak, ő is nagyon jó szakember volt. Hiszem, hogy emléke ezután is tovább fog élni, sokáig, nagyon sokáig.

A turkológia mellett más területeken hogyan lehetne ilyen gyümölcsöző együttműködést kiépíteni?

Az 1956-os forradalom utáni események miatt tőlünk Magyarországra senki nem mehetett, de nem is akartak küldeni. Ennek ideológiai okai voltak. Még tíz évvel ezelőtt is gond volt ez. A jövőben a fiataloknak kellene lehetőséget adni és mind a két részről segíteni a közös kutatásokat.

Az Eötvös-kollégium előterében az első világháború hősi halottainak emléktáblát állítottak. Az első név török: Ata Refik bey. Szégyen ide-szégyen oda, de itt a mi köreinkben nem emlékeznek rá. Ki volt ez a török?

A teljes neve: Ata Refik Muhtár — s egy jó családból származó török fiatalember volt, a bátyja is Magyarországon élt, kitűnő irodalmár volt. Édesapjuk politikus, ő maga történész és nagyon művelt ember volt, lefordította a Hammer-Purgstall féle tíz kötetes oszmán történetet, de nemcsak fordította, hanem igazította is, mert nagyon jól ismerte a török forrásokat. A család minden tagja nagyon művelt volt. A táblát én is láttam, hiszen ott éltem. Az eredeti tábla a második világháborúban megsemmisült, majd újból visszahelyezték, és ezek szerint még mindig megvan. Ata Refik Muhtár az első világháború alatt ott élt, a magyar hadseregbe került és lehetséges, hogy a magyar fronton esett el.

A bátyja — aki már nem él — egyszer beszélgetés közben említette nekem, hogy a táblán feltüntetett személy az öccse volt. Lehet, hogy a családnak még élnek leszármazottai, rokonai.

Mi a legkedvesebb magyar vonatkozású emléke?

Nagyon sok van, de ezek közül a legkedvesebb, hogy a háború alatt a legnehezebb időben még a pincében is folytattuk a tanulást. Barátaimmal még a bombázás alatt is tanultunk a pincében. Amíg a városban bombázások folytak, lőttek az oroszok, felettünk repültek a német gépek, mi tanultunk, daloltunk és olvastunk. Nem sokat beszélgettünk, még a pincében is mindig csak tanultunk.

Tehát az igazi tudásszomj hozta Professzor urat Magyarországra?

Az életem legszebb emlékei oda fűznek, mert tanultunk, mulattunk, éltünk. Tehát: veni, vidi, vici. Tanultunk, amit nagyon élveztünk és szerettük egymást. Most is tartom a kapcsolatot ezekkel a barátaimmal, nagyon jó barátok vagyunk és még ötven év után is él ez a barátság. Amikor odamegyek, mondják a barátaim: nem kell értesítened minket, várunk téged.

Magyarország édes és szép emlék; az igazi barátokkal a legnehezebb időben is együtt jártunk, együtt élveztük, éltük az életet.

Köszönöm a beszélgetést.

✎ F. Tóth Tibor

„Rásonyi László professzor volt a tanárom”...

A Transelektro ankarai irodájában dolgozik Gül Certel, aki kitűnően beszéli a magyar nyelvet. Elmondaná a Török Füzetek olvasóinak, hogy kitől és hol tanult meg ilyen jól magyarul? Milyen kapcsolata volt a magyarokkal?

Tíz éve dolgozom magyarokkal a Transelektro munkatársaként. Több mint húsz évvel ezelőtt tanultam meg magyarul itt, az Ankarai Egyetemen. Rásonyi László professzor volt a tanárom, aki akkor is már idős ember volt, talán már hetven éves is elmúlt. Azt tudom, hogy ma már nem él. Őt még Atatürk hívta ide Ankarába, hogy szervezze meg a magyar tanszéket. Az egyetemen a legnagyobb könyvtárát ő alakította ki. Nagyon tiszteltük őt. Annak idején nem volt könnyű magyarul tanulni. Nem volt sem szótárunk, sem nyelvkönyvünk. Abban az időben nem voltak ilyen jók a török-magyar kapcsolatok sem, de amit tudok, azt tőle tanultam. Nagyon szeretjük őt és a mai napig is tiszteljük emlékét.

Rásonyi professzornak ekkor — Önnel együtt — hány tanítványa volt?

Régen nagyon sok lehetett, az én évfolyamomon azonban csak tizen voltunk.

Mikor végezte el az egyetemet?

A 70-es években fejeztem be.

Mi lett azóta azokkal az évfolyamtársaival, akiket Rásonyi László tanított?

Egyről tudom pontosan, hogy régóta a televíziónál dolgozik és nagyon jól tud még mindig magyarul. Előbb aszisztens lett, majd docens, ő komoly karriert csinált. A többiekkel nem tudtam tartani a kapcsolatot, dolgoztam, ezért nem volt időm a kapcsolatok ápolására.

Bölcsészetet tanult, megtanulta a magyar nyelvet, tanult a magyar kultúráról. Emellett tanult még mást is?

A magyar mellett az angol nyelvet is tanultam, előbb az angolt tudtam jobban, majd a magyart, az angolt ma már nem tudom olyan jól. Húsz évig dolgoztam az egyik minisztériumban, tizenkét éve már nyugdíjban vagyok. A nők korábban Törökországban rövidebb munkaviszony után is nyugdíjba mehettek.

Hányszor járt Magyarországon?

Többször, 1969. óta rendszeresen látogatok Magyarországra. Nagyon szeretek ott lenni.

Vannak magyar barátai?

Nagyon sok jó barátom van, a legjobb barátnőm is magyar. Magyarország nekem a második hazám. Igen sok minden hasonló a két ország között, például az ételek, a szokások. A családi kapcsolatok is úgy alakulnak a magyar családokban, mint a törököknél. Megtartják a kapcsolatot a felnőtt gyerekekkel, nem úgy, mint más nyugati országokban, ahol már a tizenéves gyereket elküldik, a magyaroknál ezt nem látom.

Mind a török, mind a magyar családnál a férfiak viszik a vezető szerepet. Magyar családokban előfordul, de Törökországban nagyon ritkán, hogy a családban a nőé lenne a vezető szerep.

Igen! Közép-Ázsiában a nők voltak a hatalomban, de azóta azt sajnos elvesztettük. A nők Atatürk idejében harc nélkül kapták meg a szabadságukat, de én szerintem nem értékelték kellően. Amit könnyen kapunk meg, azt általában nem értékeljük.

Gyakran beszélünk arról, hogy a köztársasági elnökök kölcsönös látogatása óta egyre inkább közelebb kerülünk egymáshoz mind gazdaságilag, mind kulturálisan. Ön hogyan látja a két ország jövőjét ezeken a területeken?

Tíz évvel ezelőtt még nem volt olyan jó a gazdasági kapcsolat Törökország és Magyarország között, de ma már azt látom, hogy egyre több helyen dolgoznak a török gazdaságban magyarok. Például az erőműépítésben és az elektromos távvezetékek kiépítésénél. Most a kangali építkezésben működünk együtt és az a tapasztalatom, hogy a törökök a konzor-

ciumban résztvevők közül a magyarokat szeretik a legjobban. A magyarok rendesen dolgoznak, s amit megígérnek, azt meg is tartják. Jó véleményünk van a magyarokról. A kulturális területen azt szeretném megemlíteni, hogy a török könyvnyomtatást a magyar származású Ibrahim Müteferrika teremtette meg.

Mi a legkedvesebb emléke a magyarokkal kapcsolatban?

Amikor először voltam Budapesten 1969 nyarán, egy barátnőmmel érkeztem oda vonattal. Nagy meleg volt és a két lány nehezen cipelte a bőröndöket, nem találtuk a címet, ahova mennünk kellett. Az egy ún. IBUSZ-lakás volt. A budapestiek nagyon kedvesek voltak, megmondták az utat, de egyik villamosról le, a másikra fel, estig sem találtuk meg a címet. Estére csurgott rólunk a víz, ekkor valaki, egy középkorú férfi megkérdezte tőlünk, hogy kit keresünk. Említettem a címet, hogy Telepes utca. Egyébként most is tartom a kapcsolatot ezzel a családdal. Ekkor az az úr taxit rendelt, ő előre ült, minket beültetett hátra és elindultunk. A keresett lakás a második szinten volt, odáig cipelte a bőröndjeinket és aztán két puszit adott. Amikor oda akartuk adni a taxiköltséget, nem fogadta el. Ezt nem fogom elfelejteni soha, az a férfi nagyon kedves volt, nagyon aranyos volt, ezt mindenkinek el szoktam mondani. Addig azt hittem, hogy csak mi törökök segítünk mindenkinek, de láttam, hogy ez Magyarországon is így van s ez nagyon jó érzés.

Köszönöm a válaszokat és szeretettel várjuk Magyarországon a Magyar-Török Baráti Társaság tagjai körében is.

F. Tóth Tibor

Felhívás!

Kérjük tagtársainkat, hogy a mellékelt befizetési lapon a tagdíjakat szíveskedjenek befizetni. A tagdíj 1998-ban is változatlanul 1.000 Ft, diákoknak és nyugdíjasoknak 500 Ft. A tagdíj magában foglalja a Török Füzetek előfizetését, amelyet a jövőben is csak azoknak a tagtársnak tudjuk postázni, akik a tagdíjat befizették.

Jó hír a törökül tanulóknak:

Megjelent a Magyar-török szótár!

Folyó év februárjában jelent meg a Balassi Kiadónál Csáki Éva: Magyar-török szótára, amely az 1995-ben kiadott Török-magyar szótár párja. Mintegy huszonkétezer szócikket tartalmaz, az alapszókincsből. A korábbi kiadásnál annyival korszerűbb, hogy gazdasági, jogi és pénzügyi kifejezésekkel gazdagodott.

Az érdeklődők a Balassi Könyvesboltban (Budapest II., Margit krt. 3.) vásárolhatják meg 1.400 Ft-os áron.

Megfelelő számú érdeklődő esetén később kedvezményes könyvvásárlásra is lesz lehetőség az egyesület szervezésében.

Helyreigazítás!

A Török Füzetek V. évfolyamának 3. számában — a szerkesztőség hibájából — nem tüntettük fel, hogy Ágoston Gábor „Gül Baba türbesi” című írását Tasnádi Edit fordította török nyelvre. Az igényes fordítást készítő tagtársunktól ezúton is elnézést kérünk.

A szerkesztőség

TÖRÖK FÜZETEK 1998/1

KÖPRÜKURAN

"Günümüz insanı geçmişin sorunlarını yaşatmak yerine ortak tarihimizden iki millet arasında bir köprü kursun."

Süleyman Demirel

AKADEMİ YAYINEVİ A.Ş.

Akademi Yayınevi A.Ş., Macaristan'ın en önemli bilimsel kitap ve dergi, ayrıca sözlük yayımcısıdır. Büyük bölümü Hollanda'nın Wolters Kluwer şirketinin küçük kısmı Macar Bilimler Akademisi'nin mülkiyetindedir. Yayınevi, eskiden beri dünyanın bilimsel yayıncıları arasında seçkin bir yer alıyor. Yayınları hemen de her alanı kapsıyor ve önemli kısmı yabancı dillerde basılıyor.

Yayınevi yılda 20-30 İngilizce basılmış kitap çıkarıyor, fakat Almanca, Fransızca ve Rusça yayınladığı eserler da oluyor. Bilimsel dergilerinin sayısı 46, ve bunların 36'sı, başta İngilizce olmak üzere yabancı dillerde neşrediliyor, aralarından 11 dergi ise Hollanda yayınevleriyle beraber ortaklaşa çıkarılıyor.

Akademi Yayınevi, Macaristan'ın en önemli sözlük yayıncısı. Çift dilde basılan sözlükleri çok çeşitli boyutlarda ve dillerde yayınlanıyor.

Yayınevinin yeni profili, dil öğretimi kitapları yayını ve CD-ROM'ların hazırlanması.

Yakın gelecekte, elektronik ve digital (CD-ROM, İnternet) kitap ve dergi yayınına da yer verecek.

Akademi Yayınevi bir çok dizi de yayınlıyor. Bunlar arasında aşağıdaki yayınları önerebiliriz:

BIBLIOTHECA ORIENTALIS HUNGARICA

Vol. 35: Puskás, I.: India bibliográfia - India Bibliography, 1991, USD 65

Vol. 36: Bayerle, G.: The Hungarian Letters of Ali Pasha of Buda, 1991, USD 55

Vol. 37: Johanson, L.: Linguistische Beiträge zur Gesamturkologie, 1991, USD 49

Vol. 38: Sárközi, A.: Political Prophecies in Mongolia in the 17-20th Centuries, 1992 (out of print)

Vol. 39: Kleinmichel, S.: Aufbruch aus orientalischen Dichtungstraditionen, 1993 (out of print)

Vol. 40: Baldauf, I.: Schriftreform und Schriftwechsel bei den muslimischen Russland- und Sowjettürken, 1993, USD 125

Vol. 41: Bazin, L.: Les Turcs. Des mots, des hommes, 1994, USD 78

Vol. 42: Sárközi, A. - Szerb, J. (eds): A Buddhist Terminological Dictionary, 1995, USD 78

Vol. 43: Tietze, A. - Zahalom, J.: Ottoman Melodies - Hebrew Hymns, 1995, USD 40

Vol. 44: Scharlipp, W-E.: Türkische Sprache - arabische Schrift, 1995, USD 45

Vol. 45: Zieme, P. (Hrsg.): Graf Eduard Raczyński: Malerische Reise in einigen Provinzen des Osmanischen Reiches, 1997, USD 44

Vol. 46: Velkov, A. - Radushev, E.: Ottoman Garrisons on the Middle Danube, 1996, USD 83

BIBLIOTHECA SHAMANISTICA

Vol. 1: Kim, T. - Hoppál, M.: Shamanism in Performing Arts, 1996, USD 54

Vol. 2: Diószegi, V. - Hoppál, M.: Shamanism in Siberia, 1996, USD 45

Vol. 3: Diószegi, V. - Hoppál, M.: Folk Beliefs and Shamanistic Traditions in Siberia, 1996, USD 52

Vol. 4: Corradi Musi, C.: Shamanism from East to West, 1997, USD 36

Vol. 5: Kister, D. A.: Korean Shamanist Ritual, 1997, USD 46

Vol. 6: Hoppál, M. (ed.): Shamanism. Selected Papers of Vilmos Diószegi, 1998, approx, USD 64

ISTOR BOOKS

Vol. 3: Sadvoszky, O.: The Discovery of California, 1997, USD 66

Vol. 4: Sadvoszky, O. - Hoppál, M.: Vogul Folklore, collected by B. Munkácsi, 1995, USD 48

Vol. 5: Hoppál, M. - Howard, K. D.: Shamans and Cultures, 1993, USD 60

Vol. 6: Sadvoszky, O.: Fish, Symbol and Myth, 1995, USD 33

Vol. 7: Kenin-Lopsan, M. B.: Shamanic Songs and Myths of Tuva, 1997, USD 42

Vol. 8: Mousalimas, S. A.: Arctic Ecology and Identity, 1997, USD 36.

Akadémiiai Kiadó/Science Division

P.O. Box 245

H-1519 Budapest, Hungary

Fax: (36-1) 204 39-73

E-mail: pp@akkrt.hu

Dergilerimiz arasında, ACTA ORIENTALIA'yı (yılda 1 cilt, 3 fasikül) öneriyoruz.

Doğal bilimler, uygulamalı bilimlerin konularıyla ilgili olarak da her yıl bir çok önemli kitap çıkarılıyor.

Kataloglarımızı aşağıdaki adresten isteyebilirsiniz:

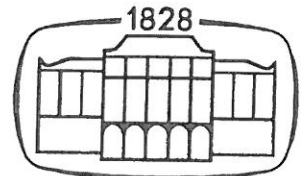
Akademi Yayınevi /Science Division

P.O.Box 245

H-1519 Budapest, Hungary

Fax: (36 1) 204 39-73

E-mail : pp@akkrt.hu

Megalakult a Török-Magyar Üzletemberek Egyesülete

A Türk-Macar İşadamları Derneği, a Török-Magyar Üzletemberek Egyesületének elnöke, Osman Şahbaz a Hilton Szálló különtermében január 23-án tájékoztatót adott megalakulásukról. Az elnök köszöntötte a megjelenteket és ismertette az egyesület célját.

Ezt követően alelnökünk, Dávid Géza mondott török nyelven beszédet, amely az alábbiakban közlünk:

Osman Şahbaz'dan sonra Macar-Türk Dostluk Derneği Başkan Yardımcısı, ELTE Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanı Doçent Dr. Géza Dávid aşağıdaki konuşma yaptı:

Çok Sayın Büyükelçim, Saygıdeğer Başkan Osman Şahbaz, Türk-Macar İşadamları Derneği'nin Kıymetli Üyeleri, Bayanlar, Baylar, Nazik davetiniz üzerine geldiğim bu toplantıda iki kardeş kuruluşu temsil ederim ve onların adına hepinizi derin saygı ve büyük sevgi ile selamlıyor, kuruluşunuzdan dolayı hepinizi gönülden kutluyorum.

Temsil ettiğim kuruluşların biri başkan yardımcısı olduğum Macar-Türk Dostluk Derneği'dir. Bu dernek, sözün tam anlamında sizin kardeş derneğinizdir, çünkü güttüğü amaçların çoğu sizin amaçlarınızla aynıdır, üyelerinin bir kısmı da büyük ihtimalle aynı kişiler olacaktır.

Dediğim gibi, ana hedeflerimiz aynıdır: iki ülke ve iki millet arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, değerlerimizin tanıtılması ve karşılıklı anlayış ve dayanışma çerçevesinde amacımıza ulaşmaktır. Macar-Türk Dostluk Derneği şimdiye kadar yaptığı tüm faaliyetinde bu yolda kararlı bir biçimde ilerledi ve bu - hakiki değerlere dayalı - yoldan hiç bir zaman sapmak istemiyor.

Aramızda bulunamayan Başkanımız Dr. Géza Fehér ve Genel Sekreterimiz Tímea Gál bu ilişkilerin gerçek banileridir. Gelemediklerinden ötürü çok üzülüyorlar, ikisi de ıhten selamlarını sizlere iletmemi rica ettiler.

Temsil ettiğim diğer kuruluş, hemen hemen beş yıldan beri başkanlığını yürüttüğüm Budapeşte ELTE Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümüdür. Dünya çapında bile ilk kurulanların biri ve 128 yıllık bir maziye sahip olan bölümümüzde, her zaman, Ármin Vámbéry, Gyula Németh ve Lajos Fekete gibi, Türkler'e ve Türkiye'ye karşı sempati besleyen hocalar vardı. İster öğretim, ister bilimsel araştırmalarımız alanında ön yargılara kapılmadan, objektif kalarak çalışıyorduk ve çalışıyoruz. Osmanlı tarihi olsun, eski Macar-Türk ilişkileri olsun, belgelerin sayesinde elde edilebilen bilgileri öğrencilerimize aktarıyoruz. Hepinizin bilmesi lâzım ki, Türkoloji bölümü olmazsa veya bir gün kapatılırsa, Macar-Türk Dostluk Derneği'nin faaliyeti de hemen aksatılacak. Bu mesajımı unutmanızı rica ederim.

Ben aslında bir bilim adamıyım. Arşivlerinizin derinlerine daldım ve hakiki inciler buldum. Bunun dışında 25 yıldan beri Macaristan'a gelen Türk heyetlerinin yanında tercümanlık yapıyorum. Bu zevkle yaptığım hizmet sırasında çeşitli alanlardan gelen Türk iş adamlarıyla de tanışma fırsatını

buldum. Değişik ticaret ve sanayi odaları olsun, Türkiye Odalar Birliği olsun, Macar-Türk İş Konseyi'nin ilk Macaristan ziyaretisi olsun, bakanlıklar arası karma komisyonları toplantıları olsun, bu ziyaret ve görüş teatileri sırasında duyduklarımın sayesinde, iki ülke arasındaki iktisadi ilişkiler hakkında pek çok ilgi çekici ve ilk elden kaynaklanan malumat sahibi oldum. Son defa olarak Sayın Cumhurbaşkanınız Süleyman Demirel'in eylül ayındaki Macaristan ziyareti sırasında, Macar Ticaret Odasında yaptığı konuşmasında, iki ülke arasında gerçekleşen ticaret hacminin düşük olduğunu ve bunu bir an önce bir milyar dolara çıkartmak gerektiğini vurguladılar. Bu istek on yıl önce dile getirilmiş olsaydı herkes gülerdi. Şimdi de biraz cesur görünen bu rakama, eski siyasi ve onların getirdiği iktisadi engeller kalktıktan sonraki bu yeni ve serbest dönem ve ortamda çok daha kolay ulaşılabilir. Kanaatime göre bu hedefe yaklaşabilmekte Derneğiniz'in çok büyük bir rolü olacak. Bu tarihi imkandan faydalanmayı Macar piyasasına girmek isteyen vatandaşlarınıza öğretmekte, buraya gelmekte tereddüt eden meslektaşlarınıza moral vermekte, Macar tarafını da Türkiye'de biraz daha faal olmaya cesaretlendirerek ikna etmekte hepinize pek çok başarılar diler, saygılarımı sunarım.

A tájékoztatón jelen volt İsmet Birsel, Törökország rendkívüli és meghatalmazott nagykövete is, aki részletesen beszámolt azokról az aktuális kérdésekről, amelyek az egyesület eredményes működése kapcsán figyelmet érdemelnek.

Osman Şahbaz az egyesület célját — később írásban — a következőkben fogalmazta meg:

„A Török-Magyar Üzletemberek Egyesületének alapítása azt a célt szolgálja, hogy a többféle szektor képviselőiből létrejött egyesület segítse a két ország üzletembereit, kiszélesítse üzletkörüket, eddigi tapasztalataik és információik segítségével. Ezen kívül együttműködés, segítségnyújtás a két országra történő új befektetésekhez. Célunk tehát kereskedelmi híd kiépítése a két ország között és ezzel erőnk egyesítése.

Bármennyire is megkönnyítette a globalizáció a világ országai közötti információáramlást, az ismeretek megszerzése még mindig jelentős kiadást okoz a cégeknek, ezért fontos az üzletemberek egyesülése.

Napjainkban a nemzetközi cégek egyre fontosabb szerepet töltenek be, már nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi egyesülések jönnek létre, multicégek is közös laboratóriumokat hoznak létre (pl. Joint-Venture), programokat, tapasztalatokat cserélnek, ezzel kutatási kiadásaiukat csökkentik és világpiaci szerepüket növelik.

Mi magyar és török üzletemberek erőnk egyesítésével a világpiacon nagyobb szerepet szeretnénk betölteni. A két nemzet közötti lévő történelmi és baráti kapcsolatok tovább segítenek minket a kereskedelmi kapcsolatok felvirágoztatásában. Egyesületünk segítségével szeretnénk kibővíteni eddigi tevékenységünket, új munkahelyek és befektetések teremtésével. Ugy gondoljuk, hogy az egyesületünk keretei között végzett kutatások, az itt megfogalmazódó ötletek fontos szerepet fognak betölteni általános üzletpolitikánk kialakításában.

Ugy gondoljuk, hogy a „több termelés, több befektetés, növekvő export” a haladás kulcsszavai lesznek. Ezekben a kérdésekben nem szabad az időt vesztegetni, mert ez az előrelépés késleltetésével járna. Szerintünk még nem késő és ez az egyesület munkánk eredményes végzésében segítségünkre lesz.

Az egyesület tevékenységi köréhez tartozik: a külföldi üzletemberek vendéglátása, török üzletemberek magyarországi tá-

mogatása, magyar üzletemberek Törökországba irányuló kereskedelmi tevékenységének támogatása, informálása. A külföldről Magyarországra irányuló keresletek átadása és a tagok helyes adatokkal való ellátása révén piacaink bővülnek, tagjaink száma pedig szaporodik. További célunk a szakemberek által végzett kutatások eljuttatása tagjainkhoz és a hivatalos szervekhez. Szándékunk a Törökország és Magyarország közötti lobbyszás és a két ország kapcsolataiban való pozitív szerepvállalás."

Az egyesület létrehozása kapcsán idézzük fel a múltat! E célból közöljük Krizsán László gyűjtéséből annak a felhívásnak a szövegét, amely 1910-ből való.

„FELHÍVÁS

a magyar-török kereskedelmi és társadalmi kör alapítására

Íme két nemzet, melynek széles e világon egyiknek sincsen sem barátja, sem rokona. Valaha ősi hazájában egy fajtól sarjadt és mind a kettő az ural-altáji (turáni) népcsaládhoz tartozik s így a legközelebbi rokonság fűzi őket össze.

Nem csoda tehát, ha a magyar-török barátság és testvériség hagyományossá vált és az apákról a fiúkra szállott. A mikor a két nemzet felismerte a közénk dobott konkolyt és vizsályt, felismért és kölcsönösen megkötötte a baráti viszonyt, a mely azóta mindenha erősödött. Ennek a testvéris viszonynak meg is lett a jó eredménye, mert a mikor hazánkiai a szomorú időkben földönfutókká lettek, a török nemzet nekik hazát adott és érelyesen meg is védelmezte. A magyar, a ki nem szokott adósa maradni senkinek, meg is hálálta ezt a szolgálatot és ifjaink vitték el köszönetüket e testvéris szeretetért.

Török testvéreink alig vívták ki alkotmányos szabadságukat, első gondjuk volt, hogy mindenek előtt a mi hazánkat keressék fel és felújítsák a régi barátságot és megeremtsék a két nemzet közt az állandó összeköttetést. Mellőztek minden politikai viszonylatot és a kapcsolat főszínt a közgazdasági érdekek kölcsönös ápolására fektették. Azonkívül a tervezett újításokat is a magyar minták szerint igyekeztek megteremteni.

Ily körülmények között viszonzás nélkül nem maradhat a török nemzet által előlegezett bizalom. Ez érlelte meg azt a ha-

zafias eszmét, hogy teremtsünk oly állandó közeget, mely a politikai hullámok teljes elkerülésével tisztán a közgazdasági érdekek kölcsönös ápolását és fejlesztését tegye feladatául és azonkívül teremtsen meg a két egymásra utalt nemzetnek a társadalmi érintkezés állandó alapját.

Mert hiába, az a barátság még is csak platonikus marad, ha azt az érdekek kölcsönössége nem erősíti meg és állandó csak úgy lesz, ha annak becsületes kielégítésére törekszünk.

Ezen óhajítás keresztülvitelére vállalkoztunk, midőn a magyar-török kereskedelmi és társadalmi kör megalapítását elhatároztuk, mely már életbejuttatása előtt úgy nálunk, mint török testvéreinknél is széles körben élénk visszhangra talált, úgy hogy nemsokára ott is meg fog teremni hasonló célú intézmény, mely kezét fogva a magyarral, a két nemzet anyagi boldogulására fog törekedni.

Az alapítandó kör becsületes közvetítője lesz, úgy kereskedelmünknek, mint iparunknak. Előmozdítja a már is létező forgalmat, új kapcsolatokat létesít. Tanácsokkal és útbaigazítással szolgál s egyáltalában kalauzul szolgál a török kereskedelmi még ismeretlen viszonyok között. Török kurzust nyit, hogy a testvér nemzetnek nyelvét könnyen el lehessen sajátítani, mert hiába, az egymást megértést a nyelv ismerete mozdítja legjobban elő. Kiszélesíti a francia nyelv megtanulására is nyújtunk alkalmat, mely e minőségében nagyban dívik Törökországban.

Felhívjuk az érdekelt kereskedelmi és ipari köröket, hogy tegyék magukév a hasznos intézményt és csatlakozzék ahhoz minden török barát, akinek szívén fekszik, hogy e két testvér nemzetnek anyagi boldogulása és a két egymásra utalt birodalom nagysága a biztos jövőnek nézhessen elébe és hogy utódaink egykor rólunk is elmondhassák, hogy a hazáért megtették a kötelességüket!

A magyar-török kereskedelmi és társadalmi kör létesítő bizottsága:

Lánczy Leó, a főrendiház tagja, a Pesti kereskedelmi bank Elnök-vezérigazgatója s. k.; Ahmed Mouhtar bey, budapesti török főkonzul s. k.; Dr. Erdődi Béla, tankerületi főigazgató s. k.; Gelleri Mór, az Országos Iparegyesület igazgatója s. k.; Simon Effendi Tehayan, budapesti török konzul s. k.; Márothi Fürst László, a Keresk. Csarnok alelnöke s. k.; Egyesü. Géza, szerkesztő s. k.; Eigel Nándor, a budapesti török főkonzulátus titkára s. k."

Mehmet Özel, a magyarok őszinte barátja

Ankarai dolgozószobájában találkoztunk Mehmet Özellel, a török Kulturális Minisztérium szépművészeti főigazgatójával. A rendkívül elfoglalt állami vezető készségesen szakított időt arra, hogy a magyar-török barátsági kapcsolatok aktuális kérdéseiről eszmét cseréljünk. Tárgyalásztalán készülő kulturális beruházások tervdokumentációját várják a minisztériumi vezetőt és tárgyaló partnereit, hogy döntsének róluk.

Legutóbbi budapesti látogatásához a Gül Baba türbe felújítás utáni avatása kapcsolódik. Amikor ezt felidézve megemlítjük, hogy olyan fontos eseményen, amelyen államelnökök vannak jelen, kevés figyelmet jut a szürke eminenciásokra, megjegyzi:

„Nem egészen így van, mert Budapesten mind a két köztársasági elnök név szerint is köszönetet mondott nekem. Göncz Árpád még azt is mondta: 'Ha Mehmet bey nem lenne, akkor erre a mai megnyitóra sem került volna sor'. Erre Magyar Bálint miniszter is utalt."

Céljairól szólva röviden a következőket mondotta:

„Adva van két ország, két rokonszenves néppel, amelyek egymás iránt is baráti érzéseket táplálnak. Kapcsolataink jellemzésére elég csak azt megemlíteni, hogy a történelem folyamán többször előfordult, hogy Törökország magyar menekülteket fogadott be, vendégül látta őket. Törökországban nagyon sok mindent a magyarok kezdtek el. Elég szólni Ibrahim Müteferrika magyar származású nyomdászról, aki az első török nyomdát alapította. Huszonhét éve vagyok itt főigazgató, a kütahyai Kossuth-ház első javítási munkálatait én végeztem el. Egyike vagyok azoknak, akik az ottani múzeumot létrehozták. A két nép közötti barátságot tovább kell erősíteni. Először Tekirdağban a Rákóczi emlékművet avattattam fel. Ott egyébként nem volt szabad terület, ahová a szobrot fel lehetett volna állítani. Ezért az ottani önkormányzat ülésén beszédet tartottam, és ennek eredményeként töltötték fel a tenger egy részét s nagyon szép parkot hoztak létre, végül is oda állították fel a Rákóczi-szobrot. Azután kezdeményeztük Törvényhozó Nagy Szulejmán szultán síremlékének felállítását Szigetváron. Az ott kapott tiszleket hoztuk létre a Török-Magyar Barátság Parkját és felállítottuk a síremléket. Nekem az volt a célom,

hogy a Szigetvár ostromakor meghalt két nagy vezér, Zrínyi Miklós és Szulejmán szultán emlékművét itt egymás mellé állíthassam. Szerettem volna minél hamarabb elkészülni ezzel a tervvel. Különböző okok miatt lassabban haladtunk, mint kívánatos lett volna, de most már készen állunk a Zrínyi emlékmű felállítására is. Az elkészült szobor rövidesen Szigetvárra kerül, s hamarosan felavatható lesz. Ezzel megvalósul majd az elképzelésem. Mikor fogjuk leleplezni a Zrínyi-szobrot? Ez a politikusok dolga. De egy biztos: ez a szoboregyüttes az egész világ számára példát fog mutatni. A dolog érdekessége az, hogy az évszázadokkal ezelőtt egymás ellen harcoló két vezér emléke így módon a két nép barátságát fogja jelképezni.

Trabzonban is létrehoztuk a Magyar-Török Barátság Parkját, ott sem volt szabad terület, de ismerem a polgármestert, s felkerestem őt. Kérésre területet töltöttek fel a tengerből, így valósulhatott meg a Park, amelyet ott is Süleyman Demirel köztársasági elnök nyitott meg.

Más tárgyra térve: Atatürk 1934-ben meghívta Bartók Bélát Törökországba. Bartók százával gyűjtötte az anatóliai népdalokat, Adnan Saygunnal, a mi világhírű zeneszerzőnkkel együtt. Aztán Saygun — talán nem véletlenül — magyar nőt vett feleségül. Nekik is készíttettem egy-egy szobrot, amelyeket Göncz Árpád köztársasági elnök leleplezett le. Ezután állítottam fel Kütahyában a Kossuth-szobrot. A kütahyaiaknak nagyon tetszik ez a szobor. Hideg esős nap volt, amikor leleplezték, mégis nagyon sokan voltak jelen."

A beszélgetés befejezésekor Mehmet Özel a saját maga által szerkesztett, nagyon szép kiállítású könyvekkel és a „Sanat” című kulturális kiadvány néhány számával ajándékozott meg bennünket. A „Sanat” című kiadvány megismerése után önkéntelenül is az fogalmazódott meg bennem: ha ezt a kiadványt a Török Füzetek szerkesztősége rendszeresen megkaphatná, régi vágyunk teljesülne. E kiadvány ugyanis a török kultúra valóságos kincsestára, amely szerkesztői munkánkhoz igen nagy segítséget adna.

✎ F. Tóth Tibor

Az első törökországi nyomda magyar alapítója, a kolozsvári születésű Ibrahim Müteferrika

Kevesen tudunk arról, hogy az erdélyi magyar művelődés központjában 1674-ben született, hazájában magas műveltségre szert tett férfiú (török nevén Ibrahim Müteferrika) személyéhez több, nagy jelentőségű, korszakalkotó és történelmi esemény fűződik.

Ki volt Ibrahim (magyarul Ábrahám) Müteferrika, miért tartja számon az egyetemes művelődéstörténet, miként volt részese az európai diplomáciának, nem kevésbé a magyar történelemnek?

A megmaradt, szűkszavú írásos emlékek szerint 1674-ben született Kolozsváron, és protestáns (egyes leírások szerint kálvinista) teológushallgató volt. Részt vett a Thököly Imre által vezetett felkelésben. 1692-ben vagy 1693-ban érkezett Törökországba, Isztambulba, s itt áttért a muszlim hitre. Az általa korábban elsajátított nyelvek mellé megtanult törökül is. Közeli barátságba került Damad Ibrahim pasával, a szultán bizalmi emberével, a török európaizálódási mozgalom (Lâle Devri) vezetőjével, akinek támogatása által mint írnok, titkársági hivatalnok nyert alkalmazást a szultáni udvarban.

A Porta hivatalnokaként bekapcsolódott a diplomáciai életbe. 1712-ben a szultán Savoyai Jenőnek írt levelét fordította le és vitte el személyesen a hercegnek. 1716-ban hivatalos személyként tolmácsolt az akkori Nándorfehérvárott már nagy számban gyülekező magyar menekültek javára, és később, amikor II. Rákóczi Ferenc társaival emigránsként Törökországba érkezett, Ibrahim Müteferrika hivatalosan melléjük kinevezett tolmácsként segítette őket. 1718-ban, a pozsareváci békekötés alkalmával a szultán képviseletében tartózkodott a helyszínen. 1720–1721-ben — szintén III. Ahmed diplomáciai küldöttségének tagjaként — hosszabb időt töltött Franciaországban, ahonnan visszatérve Szaid Mehmed efendivel együtt hívták fel a szultán figyelmét arra, hogy szükséges és időszerű lenne az Oszmán Birodalom területén is létrehozni világi könyvnyomdát, amelyben a tudományos írásműveket nagyobb példányszámban lehetne előállítani. A javaslatot először nem fogadták el, de amikor stabilizálódott a diplomáciai és kulturális kapcsolat a török állam és Franciaország között, azt ismételt felvetették s végül sikerrel jártak.

A szultáni rendelet és a legfőbb vallási vezető hozzájárulása lehetőséget biztosított az isztambuli nyomda megalapításához. Ibrahim Müteferrika 1727-ben kezdte el a munkálatokat és 1729 január végén becsátotta ki az első arab betűs művet, a *Vankulu Lugatı*, egy arab-török szótár kétkötetes, rövidített változatát. A sikeres munkát követte a többi kiadvány. Az első törökországi arab betűs, világi műveket nyomtató műhely alapítója jól képzett tipográfus volt és elsajátította a fa- és rézmetszés művészetét is. Szabad idejében tudományos műveket írt, vagy európai munkákat fordított török nyelvre. Munkássága eredményeként az addig „müteferrika”-ként tisztelt Ibrahim efendit „baszmadzsi”-nak (nyomdásznak) kezdték nevezni.

A kezdetben ezer-ezeröt száz példányban megjelenő kötetek (pl. a latin betűs, francia nyelvű török nyelvtan, a *Grammaire Turque* és mások) sűrűn követték egymást. Ezért a szükséges papírmennyiség biztosítására rövid időn belül saját papírmalmot is létesített fiával a közeli Jalovában.

1730-ban felkelés söpörte el III. Ahmed nyugat felé kacsingató uralmát. Damad Ibrahim pasát kivégezték, a szultánt száműzték. A zavargások alatt a könyvnyomda tevékenysége is szünetelt.

1735-ben II. Rákóczi Ferenc elhunyt az Isztambulhoz közeli Rodostóban (Tekirdağ). Szeretett nyomdáját 1735–1740 között Ibrahim efendi ismét a szultáni udvar hivatalára cserélte fel, miközben Ibrahim nevű fia helyettesítette őt a tipográfiában. 1740–1742 között jelent meg a *Tarih-i Râsîd* három kötetben, a *Ferheng-i Su'urî* két kötetben, a *Tarih-i Cselebizâde Efendi* és az

Ahvâl'i Gazavât der Dijâr-i Boszna ötszáz-öt száz példányban. 1742-től ismét a műhelyben találjuk a jeles férfiút 1743-ig, amikor megbetegedett. Ezt követően egy nagyobb terjedelmű, több (keleti és nyugati) nyelvű szótárhoz gyűjtött szócikkeket. Utolsó művét sajnos nem tudta befejezni, mert 1745-ben elhunyt. Az általa alapított nyomdában fia dolgozott még néhány esztendeig (feltehetőleg 1747-ig), de hamarosan be kellett fejeznie a munkálatokat. Ettől kezdve 1795-ig szünetelt a műhely tevékenysége. 1795-től napjainkig folyamatosan üzemel az Ibrahim efendi által alapított könyvnyomda Isztambul óvárosában, ahol a török Kulturális Minisztérium égisze alatt jelentetnek meg tankönyveket és egyéb kulturális kiadványokat.

A messzi Kolozsvárról indult „Ibrahim efendi” könyvnyomdájában többnyire saját maga által írt vagy fordított, sajátkezűleg nyomtatott és metszett illusztrációival jelent meg 1729 és 1745 között tizenhét mű, huszonhárom kötetben, tizenkétezer ötszáz oldal terjedelemben (földrajzi, csillagászati atlaszok, térképek; természettudományos, hadászati, nyelvtani, történelmi és egyéb tudományos kiadványok).

Ibrahim Müteferrikát nagy tisztelettel őrizte meg emlékezetében a török nép, a török állam, hisz személyének köszönhetik az Oszmán Birodalom első arab betűs, világi műveket kiadó könyvnyomdájának a megalapítását. Munkáit mint „török ösnyomtatványokat” tartja számon a művelt világ, gyarapítva ezzel a magyar nyomda- és könyvtörténet hungarika-gyűjteményét, öregbítve hazánk hírnevét is.

Ibrahim efendi hamvai és eredeti sírköve ma Isztambulban, a Török Irodalomtörténeti Múzeum (az egykori Mevlevi dervisrend kolostora) kertjében található, a Galip Dede utcában. A turbanos sírkő mögött áll egy kőtábla, amelyen húsz esztendeje a ráerősített bronz emléktáblán még olvashattuk a nyomdász nevét, műveinek címét. 1994 őszére a bronztábla sajnos eltűnt, holott Fehér Géza 1986-ban megjelent *Isztambul* című könyvében még említi.

A törökországi könyvnyomtatás kétszázötvenedik évfordulója alkalmából rendezett nemzetközi konferencia az első nyomda-alapító, Ibrahim Müteferrika méltatásával kezdődött. Bronzsobor és művei fogadják a látogatót az 1988-ban megnyitott Nyomdatörténeti Múzeumban Isztambulban, a Divan Yolun. Egy másik szobrát a fővárosban, Ankara kormányzósági negyedének egyik kertjében helyezték el. Az egykori kolozsvári teológushallgató munkásságát méltató török és angol nyelvű tábla az isztambuli volt szultáni palotához közeli İshak paşa utcában lévő nyomda falán, a bejárat mellett olvasható, kissé beljebb pedig portréja látható.

✎ Mátéfy Györkéné

TÖRÖK FÜZETEK

A Magyar-Török Baráti Társaság Időszaki lapja
Szerkesztőbizottság:

Dávid Géza, Gál Tímea, Puskás László, Szmilko Györgyi
és F. Tóth Tibor

Felelős szerkesztő: F. Tóth Tibor

Tervezés, tipográfia: Takács István

Levél cím/adres: Magyar-Török Baráti Társaság

H-1062 Budapest, Bajza u. 54. Fax: 266-30-35.

HU ISSN 1217-6141

9823232 Akaprint Kft.